

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Τό πρώτο 'Ακαδημαϊκό 'Εξάμηνο τοῦ ΛΑΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ τῆς ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ἀρχίζει τήν Δευτέρα 18 'Οκτωβρίου 2021.

Σέ μία σειρά ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ θά ἀσχοληθοῦμε μέ τό θέμα ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΑΘΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ.

Θά προσπαθήσουμε νά μήν ἀγνοοῦμε τήν ἐπικαιρότητα. Καί αὐτό ἀπό τό σημερινό μας ΜΑΘΗΜΑ.

Κατά τόν μῆνα Σεπτέμβριο παρουσιάσθηκε σέ διάφορα μέρη τῆς πατρίδας μας ἡ τραγωδία τοῦ Σοφοκλή ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

'Εκθέτουμε συνοπτικά τήν ὑπόθεση τοῦ ἔργου καί ἐπισημαίνομε μηνύματα πού ἐκπέμπει.

«ΑΝΤΙΓΟΝΗ»

Οἱ γιοί τοῦ Οἰδίποδα Ἐτεοκλῆς καί Πολυνείκης συμφώνησαν νά βασιλεύουν στή Θήβα ἐναλλακτικά. Στό τέλος τοῦ πρώτου χρόνου ὁ Ἐτεοκλῆς δέν παρέδωσε τήν ἐξουσία καί ὁ Πολυνείκης ἔφυγε ἐξόριστος. Παντρεύτηκε τήν κόρη τοῦ βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀδράστου καί ἐκστρατεύει μέ ἄλλους ἔξι ἀρχηγούς ἐναντίον τῆς Θήβας διεκδικώντας τά δικαιώματά του. Πολιορκεῖ τήν Θήβα. Οἱ γιοί τοῦ Οἰδίποδα ἀλληλοεξοντώνονται σέ σκληρή μονομαχία, ὁ Ἀργίτικος στρατός ἀποχωρεῖ νικημένος. Βασιλέας γίνεται ὁ Κρέοντας ἀδελφός τῆς μητέρας τους Ἰοκάστης. Βγάζει διαταγή νά ταφεῖ μέ ὅλες τίς τιμές ὁ Ἐτεοκλῆς καί νά μείνει ἄταφος ὁ Πολυνείκης πού ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς πατρίδας του. Ἡ Ἀντιγόνη ἀψηφᾷ τήν διαταγή τοῦ Κρέοντα καί θάβει τόν νεκρό προσφέροντας στοιχειώδεις τιμές παρά τήν παρουσία φρουρῶν. Συλλαμβάνεται καί ὀδηγεῖται στόν βασιλέα πού τήν καταδικάζει νά κλειστεῖ ζωντανή σέ σπηλιά-τάφο. Ὁ Κρέοντας δέν μεταπείθεται ἀπό τόν γιό του Αἴμονα, μνηστήρα τῆς Ἀντιγόνης, οὔτε ἀπό τόν μάντη Τειρεσία. Ὄταν, μετά ἀπό παρότρυνση τοῦ Χοροῦ, σπεύδει στόν τάφο, εἶναι ἀργά. Ἡ Ἀντιγόνη κρεμάστηκε “ἀπό τόν τράχηλο στοῦ πέπλου της πνιγμένη τήν στριφτή θήλειά”

καί ὁ Αἴμονας ἔμπηξε τό σπαθί του στό σῶμα του. Ἡ γυναίκα τοῦ Κρέοντα Εὐριδίκη, πού πληροφορεῖται μαζί μέ τόν Χορό τά θλιβερά συμβάντα ἀπό τόν Ἀγγελιοφόρο, μπαίνει στό ἀνάκτορο καί αὐτοκτονεῖ.

Ὁ Πρόλογος τῆς τραγωδίας εἶναι διάλογος ἀνάμεσα στίς δύο κόρες τοῦ Οἰδίποδα. Ἡ Ἀντιγόνη γνωστοποιεῖ στήν Ἰσμήνη τήν διαταγή τοῦ Κρέοντα γιά τούς νεκρούς ἀδελφούς τους, τήν ἀπόφασή της νά θάψει τόν Πολυνεΐκη καί ζητᾶ τήν συνεργασία της. Ἡ Ἰσμήνη καλύπτει τήν ἀτολμία της μέ τήν λογική: “εἴμαστε γυναῖκες καί δέν μπορούμε μέ ἄντρες νά τά βάζουμε” (στ. 62), “ἀπ’ τή φύση μου εἶμαι ἀνίκανη νά ἐνεργῶ ἀντίθετα μέ τοῦ λαοῦ τή θέληση” (στ. 78). “Ὅμως γενικά δέν πρέπει νά κυνηγοῦμε τ’ ἀδύνατα” (στ. 92). Ἡ Ἀντιγόνη γνωρίζει ὅτι ἡ παράβαση τῆς βασιλικῆς διαταγῆς σημαίνει θάνατο. Τόν ἀψηφᾶ ἀπό ἀγάπη γιά τόν ἀδελφό της καί διότι προαιώνιος, ἄγραφος, θεῖος νόμος θεσπίζει τήν ὑποχρέωση ταφῆς τῶν νεκρῶν. Λέει γιά τόν Κρέοντα: “Αὐτός δέν ἔχει τό δικαίωμα νά μ’ ἐμποδίζει ἀπ’ τά δικά μου (στ. 46). Ὁ Κρέοντας ὑπερβαίνει τά ὅρια τῆς δικαιοδοσίας του. Ἡ διαταγή του ἀντιβαίνει σέ θεῖο νόμο καί ἀπαγορεύει στούς συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ Πολυνεΐκη νά ἐκδηλώσουν τήν ἀγάπη τους προσφέροντας τίς συνηθιζόμενες τιμές καί ἐνταφιάζοντάς τον. Οἱ Χριστιανοί πιστεύουμε “πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις” (Πράξεις 5 29). Στήν Ἀντιγόνη ἰδεαλισμός καί λογική συνυπάρχουν: “Ὁραῖο, κάνοντας αὐτό, μοῦ εἶναι νά πεθάνω... γιατί εἶναι περισσότερος ὁ χρόνος πού πρέπει ν’ ἀρέσω στούς κάτω ἀπ’ ὅσο στούς ἐδῶ” (72-75). Ἐννοεῖ τούς θεούς τοῦ κάτω κόσμου καί τούς νεκρούς συγγενεῖς της. Παροῦσα ζωή-αἰωνιότητα. “...οὐκ ἄξια τά παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρός τήν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς” (Ρωμ. 8 18).

Διαλεγόμενος μέ τόν Χορό, πού ἀποτελεῖται ἀπό γέροντες, προεστούς Θηβαίους, ὁ Κρέοντας λέει: “Εἶναι βέβαια ἀδύνατο νά γνωρίσει κανεῖς καλά τήν ψυχή, τά αἰσθήματα καί τίς ιδέες κάθε ἀνθρώπου, προτοῦ δοκιμαστεῖ αὐτός στήν ἐξουσία καί στούς νόμους του” (175-177). “Ἀρχή ἄνδρα δείκνυσει”. Ἡ ἄσκηση τῆς ἐξουσίας πειστικό δοκιμαστήριο. Σ’ αὐτή δοκιμάστηκε καί ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ μόνος σωστός κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Μήπως τήν προσωπικότητα, τό ἦθος, τίς ἀρχές, τήν πολιτεία του, τό ποιόν τῆς διακυβερνήσεώς του τά ἐκτιμήσαμε, τά ἀξιολογήσαμε, τά κρατήσαμε σάν πρότυπα γιά τίς ἐπόμενες ἐκλογές μας; Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ μᾶς ἔδωσε πρότυπο στήν ἀρχή τοῦ ἐλεύθερου βίου τῆς Ἑλλάδος. Τό ἀγνοήσαμε, τό λησμονήσαμε καί πορευόμαστε ἀπό κρίση σέ κρίση ἔχοντας παροπλίσει καί μνήμη καί κρίση!

Ἀπαντῶντας στόν Χορό πού ἰσχυρίζεται, ὅτι δέν θά εἶναι κανένας τόσο ἀνόητος, πού θά ριψοκινδυνεύσει νά θανατωθεῖ θάβοντας τόν Πολυνεΐκη, ὁ Κρέοντας λέει (222): “ὅμως ἡ προσδοκία τοῦ κέρδους συχνά ἀνθρώπους καταστρέφει”. Δελεάζει πράγματι τό κέρδος, ἰδίως ἂν εἶναι μεγάλο. Μπορεῖ νά

είναι υλικά αγαθά, μπορεί να είναι κάτι άυλο (δόξα, διάκριση, προβολή, φήμη). Η καταστροφή μπορεί να είναι οικονομική, τραυματισμός, θάνατος, έξευτελισμός. Πειρασμός ή προσδοκία του κέρδους. Η προσδοκία του πνευματικού κέρδους κίνητρο πνευματικού αγώνα που δεν απογοητεύει.

Υποπτευόμενος ότι οι φρουροί του νεκρού έχρηματίσθηκαν, ο Κρέοντας λέει: “Γιατί κανένας θεσμός τόσο κακός σαν τό χρήμα δέ φύτρωσε μέσ τούς ανθρώπους. Αυτό και πόλεις κυριεύει, αυτό κι’ άντρες απ’ τά σπίτια τους ξεσηκώνει” αυτό καθοδηγεί και γυρίζει τά μυαλά τών συνετών ανθρώπων, ώστε να παρασύρονται σ’ άσχημα πράγματα” (295-299). Τό χρήμα είναι μέσον οικονομικών εκτιμήσεων, συναλλαγών. Εάν έμείς τό κάνουμε μέσον εξαγοράς συνειδήσεων, έκμεταλλεύσεως συνανθρώπων μας, διαφθοράς, πνευματικής μας υποδουλώσεως κ.ά. είναι δική μας ευθύνη, άτομική και συλλογική. Ποιός είναι ο θησαυρός μας; Ο Χριστός ή τό χρήμα; Η λατρεία του Μαμωνά ή πίο διαδεδομένη θρησκεία στον κόσμο (βλ. ΕΝΟΡΙΑΚΗ ΕΥΛΟΓΙΑ τ. Ι40, Απρίλιος 2014, σελ. Ι88-Ι9Ι). Πόσο ελεύθεροι είμαστε απέναντι στά υλικά αγαθά, στον πλούτο; Ο άφρων πλούσιος τής παραβολής (Λουκά 18 16-21) δεν αποταμίευσε σέ τράπεζα χρήμα, αλλά προϊόντα τών αγρών του σέ αποθήκες. Η έγχρηματη οικονομία έχει κάνει τήν πλεονεξία ... αποδο-τικότερη.

Άπευθυνόμενος στον Άγγελιοφόρο ο φιλύποπος Κρέοντας λέει (322): “Και μάλιστα φαίνεται ότι πούλησες τήν ψυχή σου μέ χρήματα”. Άδικη κατηγορία. Όμως σύνηθες τό φαινόμενο να ανταλλάσουμε τά άτίμητα και αιώνια μέ πρόσκαιρα και ευτελή.

Και άλλες δύο σχετικές έπισημάνσεις του Κρέοντα: “Γιατί από τά κέρδη τά άσχημα μπορείς να δείς τούς πίο πολλούς να ζημιώνονται παρά να ώφελούνται” (313, 314). “... τά άπρεπα κέρδη προξενούν συμφορές” (326). Και άν ή δημιουργία παράνομων κερδών δεν συνεπάγεται ζημίες και συμφορές, ή ήθική, πνευματική ζημιά που υφιστάμεθα είναι βέβαιο γεγονός.

Στό πρώτο στάσιμο ο Χορός ύμνει τίς ικανότητες και τά έπιτεύγματα του ανθρώπου και έπισημαίνει ότι ή πορεία του δεν είναι πάντα σωστή διότι “άλλοτε προς τό κακό κι’ άλλοτε προς τό καλό τραβά” (367). Μās έδόθη τό προνόμιο τής ελευθερίας, να επιλέγουμε τόν δρόμο που θέλουμε. Ο σεβασμός τής προσωπικότητάς μας και τής ελευθερίας μας αποτελεί έκφραση τής αγάπης του Δημιουργού μας. Ποιό είναι καλό και ποιό είναι κακό; Μετά τήν έξοδό μας από τόν Παράδεισο τά πράγματα έθόλωσαν αρκετά. Δεν επήλθε όμως πλήρες σκοτάδι. Στήν συνείδηση του ανθρώπου έμεινε χαραγμένη ή γνώση του καλού/κακού. “όταν γάρ έθνη τά μή νόμον έχοντα φύσει τά του νόμου ποιεί, ούτοι νόμον μή έχοντες έαυτοίς εισί νόμος, οίτινες ένδεικνυνται τό έργον του νόμου γραπτόν έν ταίς καρδίαις αυτών, συμμαρτυρούσης αυτών τής συνειδήσεως μεταξύ άλλήλων τών λογισμών κατηγορούντων ή και απολογουμένων (Ρωμ. 2 14-15). Οί χριστιανοί έχουμε τήν αποκεκαλυμμένη αλήθεια και μπορούμε να

γνωρίζουμε ποιό είναι σωστό και λάθος, κακό και καλό, και μέσα μας και στο κόσμο. Και όταν από αδυναμία ή πλάνη κάνουμε έσφαλμένες επιλογές, ο Κύριος μας έχει τόν τρόπο και μᾶς παρέχει τά μέσα (Εκκλησία, πνευματικοί πατέρες, κλπ.) γὰ μᾶς ἐπαναφέρει στήν σωστή πορεία.

Στίς έντονες στιχομυθίες Κρέοντα-Άντιγόνης, Αἴμονα-Κρέοντα και Τειρεσία-Κρέοντα διατυπώνονται απόψεις, ιδέες, θέσεις πολιτικές πού κάποτε πρέπει νά εκθέσουμε και νά σχολιάσουμε. Μέ τό στόμα τῆς Άντιγόνης ο Σοφοκλῆς κάνει, μιά σημαντική πολιτική ἐπισήμανση μέ κάποια δόση εἰρωνίας: “Όμως τό τυρρανικό πολίτευμα και σ’ ἄλλα πολλά πλεονεκτεῖ και ὅσα θέλει μπορεί νά κάνει και νά λέγει (504, 505). Και αὐτά πού λέει και κάνει δέν συνιστοῦν διακονία τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀκόλουθες φράσεις ἀποκαλύπτουν τήν ἀντίληψη τοῦ Κρέοντα και τῶν ὁμοίων του. Ὁ λαός, ἡ χώρα, ἡ πόλη-κράτος ὑπάρχουν γιά νά ἀσκοῦν αὐτοῖ τήν ἐξουσιολαγνεία τους. “Και ἡ πόλη θά μοῦ πεί τί πρέπει νά προστάζω;” (734). “Γιά ἄλλον ἢ γιά μένα πρέπει τῆ χώρα αὐτή νά κυβερνῶ; (736). “Δέν θεωρεῖται πώς ἡ πόλη ἀνήκει σ’ ὅποιον τήν κυβερνᾷ;” (738). Και ὁ Αἴμονας τοῦ ἐπισημαίνει (757): “θέλει, νά μιᾶς και μιῶντας τίποτε νά μήν ἀκοῦς”. “Δικτάτωρ” σημαίνει αὐτός πού ὑπαγορεύει. Νά σκέφτονται, νά ζοῦν οἱ ὑπήκοοι ὅπως θέλει αὐτός. Πολύ σωστά λέει στό στίχο 672: “Δέν ὑπάρχει κακό μεγαλύτερο ἀπό τήν ἀναρχία”.

Ὁ ποιητής ἀποκαθιστᾷ τήν Ἰσμήνη πού δέν ἐτόλμησε νά συνδράμει τήν ἀδελφή της στήν ταφή τοῦ ἀδελφοῦ τους. Λέει στόν ἀνακριτή Κρέοντα: “Τήν πράξη ἔχω κάνει, ἂν βέβαια συμφωνεῖ κι’ αὐτή, και συνεργάστηκα κι’ ἀναλαμβάνω τήν εὐθύνη μου” (536). Ἡ Άντιγόνη τήν διαψεύδει και ἡ Ἰσμήνη ἀπαντᾷ: “Όμως μέσα στίς συμφορές σου δέν ντρέπομαι νά κάνω τόν ἑαυτόν μου συμμέτοχο στό πάθημά σου” (540,541). Τελικά ἀπαλλάσσεται.

Ἡ νεαρή Άντιγόνη μέ σεμνότητα και γενναιότητα ὑψώνει τό ἠθικό ἀνάστημά της ἀπέναντι στήν αὐθαιρεσία τῆς ἐξουσίας τοῦ Κρέοντα ἀρθρώνοντας τήν ἀκόλουθη βαρυσήμαντη ρῆση, διαμάντι τοῦ σπερματικοῦ λόγου (523): “Οὔ τοι συνέχθην, ἀλλά συμφιλεῖν ἔφυν”. “Δέ γεννήθηκα μέ ἄλλους νά μισῶ, μά μέ ἄλλους νά ἀγαπῶ”. Εἴμαστε δημιουργήματα τῆς Ἀγάπης, “κατ’ εἰκόνα και καθ’ ὁμοίωσιν”. Ἡ ἀγάπη καταξιώνει τήν ζωή μας. Και ἡ αἰώνια ζωή εἶναι ζωή ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη, τό πείσμα, ἡ σκληροκαρδία τοῦ Κρέοντα σκοτώνουν τήν ἀνησιᾶ του Άντιγόνη, τόν γιό του Αἴμονα και τήν γυναῖκα του Εὐριδίκη. Μετά τά “ἐπιτεύγματα” του αὐτά συντετριμμένος ἐπικαλεῖται τόν θάνατό του. Ὁ Χορός κλείνει τό ἔργο μέ τά ἀκόλουθα λόγια: “Ἡ φρόνηση γιά τήν εὐτυχία εἶναι τό πιό σημαντικό· πρέπει στους θεούς ἀσέβεια νά μή δείχνουμε· τά μεγάλα λόγια τῶν περήφανων, ἀφοῦ τιμωρηθοῦν μέ μεγάλα χτυπήματα, μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου τῆ φρόνηση διδάσκουν”.

ΝΙΚΟΥ ΤΣΙΡΩΝΗ
Οικονομολόγου

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
«ΑΝΤΙΓΟΝΗ»

Έκδοση Πολιτικής Παρατάξεως
«ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

"Όποιος δέν έχει τήν μελέτη μου αύτή μοῦ τό γνωρίζει
(τηλ. 210 64 68 135 κιν. 69 80 56 59 95) νά τοῦ τήν ἀποστείλω.

ΕΡΓΑ ΧΕΙΡΟΣ

Αυτός είναι ο τίτλος της έκθεσης θεατρικών κοστούμιων που όργάνωσε στην Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων του σταθμού ΣΥΝΤΑΓΜΑ του μετρό τό ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ.

Παρουσιάζονται 53 θεατρικά κοστούμια από παραστάσεις τών έργων ΠΕΡΣΑΙ, ΦΟΙΝΙΣΣΑΙ, ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΑΙ, ΜΑΡΙΑ ΣΤΙΟΥΑΡΤ, ΑΜΑΕΤ, ΕΜΠΟΡΟΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ, ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ, ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ κ.ά..

ΕΡΓΑ ΧΕΙΡΟΣ

Το Εθνικό Θέατρο άνοιξε τις πόρτες του το 1932. Από τότε εκατοντάδες παραστάσεις κλασικού αλλά και σύγχρονου ρεπερτορίου ανέβηκαν στις σκηνές του με τη φροντίδα των σημαντικότερων καλλιτεχνών της χώρας. Μεγάλοι συγγραφείς, σπουδαίοι σκηνοθέτες, διακεκριμένοι καλλιτέχνες, ηθοποιοί-μύθοι εργάστηκαν στην πρώτη σκηνή της χώρας γράφοντας τη σύγχρονη ιστορία του ελληνικού θεάτρου, συμπληρώνοντας τις ψηφίδες του παρελθόντος και χτίζοντας γέφυρες με το μέλλον, διδάσκοντας και εμπνέοντας.

Πολλοί και σημαντικοί ενδυματολόγοι συνεργάστηκαν με το Εθνικό Θέατρο στις παραστάσεις του και χιλιάδες κοστούμια βρίσκονται σήμερα προφυλαγμένα και διατηρημένα στο Βεσιτάριό του μαρτυρώντας την εικαστική γλώσσα, την καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία των δημιουργών τους, την ιστορία και την εξέλιξη του θεατρικού κοστούμιού αλλά συνάμα και της τέχνης του θεάτρου. Κρατώντας το νήμα της ιστορίας μερικά από τα κοστούμια αυτά, φτιαγμένα από το 1942 έως το 1982, από εκείνα του πρώτου μεγάλου δασκάλου Αντώνη Φωκά σε εκείνα του Σπύρου Βασιλείου και του Γιώργου Βακαλό, του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, του Βασίλη Βασιλειάδη, του Γιώργου Ανεμογιάννη, της Λίζας Ζαΐμη, του Βασίλη Φωτόπουλου παρουσιάζονται στην έκθεση «Εργα χειρός».

Κοστούμια που γνώρισαν τα φώτα της σκηνής, που φορέθηκαν από τους ηθοποιούς βοηθώντας τους να ολοκληρώσουν το ταξίδι τους προς τον ρόλο που ερμήνευαν. Ρούχα που σχεδιάστηκαν από σημαντικούς καλλιτέχνες, που υφάνθηκαν ή ράφτηκαν ή κεντήθηκαν στο χέρι από τις μοδίστρες στα εργαστήρια του Εθνικού Θεάτρου -ενίοτε ίσως και από τους ίδιους - με φροντίδα, με αγάπη, βελονιά τη βελονιά, κλείνοντας μέσα τους την ενέργεια των ανθρώπων που τα σχεδίασαν, που τα έφτιαξαν, που τα φόρεσαν, που τα φρόντισαν αλλά και των θεατών που τα χειροκρότησαν.

53 μοναδικά κοστούμια, ζυμωμένα με το μεράκι των δημιουργών τους, τον ιδρώτα των ηθοποιών και την αύρα του ρόλου τους: ύλη φτιαγμένη από όνειρα. Έργα αυτόνομα αλλά και ίχνη του θεατρικού μας παρελθόντος, σε μία έκθεση που τιμά αυτούς τους ανθρώπους για την προσφορά τους και δίνει στους επισκέπτες τη σπάνια ευκαιρία να τα θαυμάσουν από κοντά.

ΕΡΓΑ ΧΕΙΡΟΣ

Το Εθνικό Θέατρο, στο βηματισμό των μεγάλων Ευρωπαϊκών Θεάτρων, βρίσκεται να υπερέχει, όταν έχει παράξει και αναδείξει θησαυρούς σαν αυτούς που εκτίθενται εδώ μπροστά μας. Με το κάλεσμα του Εθνικού Θεάτρου και την αμέριστη συμμετοχή του τμήματος Βεστιαρίου, θελήσαμε να βγάλουμε στο φως αυτά τα ενδύματα υψηλής τέχνης. Για μένα είναι καμβάδες, πίνακες ζωγραφικής, και ως τέτοια παρουσιάζονται εδώ.

Η έκθεση αυτή αναδεικνύει το pattern και όχι το πατρόν και εστιάζει όχι μόνο στους καλλιτέχνες που τα σχεδίασαν και τα συνέθεσαν, αλλά και στα χέρια – εξ ου και ο τίτλος «Έργα Χειρός» - που τα υλοποίησαν. Τα κοστούμια αυτά, πριν ακόμη δεχτούν την ενέργεια των ηθοποιών που τα φόρεσαν, υποκρίθηκαν και υποκλίθηκαν μέσα σε αυτά, δέχτηκαν την ενέργεια των χεριών που τα δημιούργησαν με πολλές – μη μετρήσιμες – ώρες εργασίας, παράγοντας μια τεχνική που μοιάζει ανεπανάληπτη.

Διαχωρίζω την Τεχνική (τεχνοτροπία του απλικέ) από την Θεματική και λέω πως προσωπικά, δεν πιστεύω στην θεωρία πως ήταν η έλλειψη των υφασμάτων που υπαγόρευσε αυτή την επιλογή. Εγώ διαβάζω μέσα σε αυτήν, μια εικαστική παιδεία και γιατί όχι, μια αναγωγή σε αισθητικές ποιότητες της Τέχνης που μας παραδόθηκε από τις τοιχογραφίες της Κνωσού, της Σαντορίνης, της ζωγραφικής των Αγγείων και των λαϊκών αναπαραστάσεων.

Για περίπου μία προπολεμική και δύο μεταπολεμικές δεκαετίες, μεσουράνησε αυτή η τεχνική που άνθισε στα χέρια των γυναικών που υλοποίησαν αυτά τα κοστούμια και των ενδυματολόγων που τα συνέλαβαν, δημιουργώντας ένα ξαναδιάβασμα της παράδοσης, μια αληθινή σκυτάλη που η Τέχνη αναλαμβάνει κατά καιρούς να περάσει, σε δημιουργούς και τεχνίτες της. Η έκθεση αυτή είναι φόρος τιμής όλων αυτών και φανερώνει μπροστά στα μάτια μας πόσο μοντέρνα είναι αυτά τα κοστούμια, πόσο αναπνέουν στο σήμερα και σίγουρα και στο αύριο.

Ξεχωρίζω ανάμεσα στους ενδυματολόγους τον Αντώνη Φωκά που ήταν ο προπομπός όλων και δημιούργησε - άθελα του και εν αγνοία του - μια σχολή που γέννησε αριστουργήματα. Ο όρος «Ενδυματολόγος» επινοήθηκε ειδικά για αυτόν, στο Εθνικό Θέατρο από τα χρόνια του κι έπειτα. Είχε αληθινό έρωτα για το ύφασμα, την πτυχή, το χρώμα και τη σύνθεση, τα δίδασξε όσο κανείς και συνεχίζει να τα διδάσκει έως και σήμερα, ακόμη και μετά τον θάνατό του. Τα έργα του, «Έργα Χειρός», καθώς και αυτών που ακολούθησαν, παραδόθηκαν σε εμάς ακριβά και πολύτιμα.

Εύα Νάθενα

Σκηνογράφος – Ενδυματολόγος

Επιμελήτρια Έκθεσης

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΑΘΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ο άνθρωπος είναι διφυής ύπαρξη. Αποτελείται από ψυχή και σώμα. Η πνευματική μας διάσταση είναι ενιαία. Οι ειδικοί και οι κοινοί θνητοί διακρίνουμε τρεις λειτουργίες: νοητική, βουλευτική και συναισθηματική.

Η κοινή πείρα-γνώση βεβαιώνει ότι ο όλος άνθρωπος και στις δύο διαστάσεις του, την σωματική και την πνευματική, δεν είναι υγιής. Πάσχουμε από διάφορες ασθένειες, άλλος περισσότερες, άλλος λιγώτερες. Άλλος από σοβαρότερες αρρώστιες, άλλος από λιγότερο σοβαρές.

Δεν γνωρίζω άλλη εξήγηση, φιλοσοφική, επιστημονική, εκτός από την εξήγηση, την αιτιολόγηση που μας προσφέρει η Αποκεκαλυμμένη Αλήθεια, η Αγία Γραφή. Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς γράφει: "νούς αποστάς του Θεού ή κτηνώδης ή δαιμονιώδης".

Ρίζα όλων των ασθενειών είναι η εγωπάθεια. Η αρνητική, η αντίθετη κατάσταση της αγάπης. Οι τρεις κύριοι κλάδοι: φιλαρχία, φιληδονία, φιλαργυρία. Κάθε ένας κλάδος από αυτούς έχει πολλά παρακλάδια.

Οι ασθένειες, τα πάθη, καρποί της εγωπάθειας, με τα οποία θα ασχοληθούμε στην εφετινή σειρά των μαθημάτων, εντοπίζονται από τους επιστήμονες της ψυχής, εκκλησιαστικούς και μη, και στις τρεις λειτουργίες: την νοητική (πλάνες, έμμονες ιδέες, αδυναμία θελήσεως, αναποφασιστικότητα), και στην συναισθηματική λειτουργία (μίσος, φθόνος, θυμός, φόβος, σκληροκαρδία, αγανάκτηση, μελαγχολία, εκδικητικότητα).

Κάποια πάθη πλήττουν και το σώμα.

Τα πάθη θα τα εντοπίσουμε σε θεατρικά έργα που αποτελούν φάσεις ατομικής και συλλογικής ζωής, μίμηση πράξεως, για να παραφράσουμε τον Αριστοτέλη. Έχουμε στη διάθεσή μας ενέργειες, λόγους, καταστάσεις που αποκαλύπτουν τον εσωτερικό κόσμο των προσώπων, αντιλήψεις, ιδέες, κριτήρια, κίνητρα, αισθήματα, επιδιώξεις, φιλοδοξίες κ.α.

ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ

Γνωστό το πάθος, δεν χρειάζεται περιγραφή του. Πρόσωπα με επίδοση στο πάθος αυτό έχουμε στα ακόλουθα θεατρικά έργα:

ΤΟ ΗΜΕΡΩΜΑ ΤΗΣ ΣΤΡΙΓΓΛΑΣ του Σαίξπηρ.

Η αρχή της κωμωδίας αυτής είναι μια παράσταση από θεατρίνους στον πύργο ενός λόρδου, με θεατή έναν ψεύτικο λόρδο, έναν καλατζή μεθύστακα. Για διασκέδαση του αφέντη, του πραγματικού λόρδου, τον επήραν ενώ κοιμόταν στο δρόμο, τον έντυσαν με ωραία ενδύματα. Με παιχνίδι και περιποιήσεις το υπηρετικό προσωπικό και ο ίδιος ο λόρδος κατορθώνουν να τον κάνουν να μισοπαραδεχθεί ότι δεν είναι ο μεθύστακας ο καλατζής αλλά λόρδος, άρχοντας, με την λαίδη του, τους υπηρέτες του.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΕΡΡΙΚΟΣ Ε΄ του Σαίξπηρ.

Στο ιστορικό αυτό έργο έχουμε δύο σκηνές με πρόσωπα του κοινωνικού περιθωρίου στο ανατολικό Λονδίνο, στο Ήσσηπ. Πιστόλης, Ταβερνιάρισσα, Νυμ, Μπαρντόλφης, Κοπέλι, που συμπεραίνουμε ότι διαπρέπουν στην κρασοκατάλυξη. Συμμετέχουν στις στρατιωτικές δραστηριότητες της πατρίδας τους. Ο ποιητής τους χρησιμοποιεί για να χαλαρώνει την ατμόσφαιρα. Είναι περίοδος του εκατονταετούς πολέμου της Αγγλίας με την Γαλλία.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΕΡΡΙΚΟΣ Δ΄ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ του Σαίξπηρ.

Στο ιστορικό αυτό έργο έχουμε εκτενέστερη παρουσία των προσώπων του κοινωνικού περιθωρίου, δεσπόζουσα παρουσία του Φάλσταφ καθώς και του Διαδόχου του θρόνου. Η δραστηριότητά τους κυρίως γύρω από ταβέρνα του Ήσσηπ του ανατολικού Λονδίνου.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΕΡΡΙΚΟΣ Δ΄ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ του Σαίξπηρ.

Και στο ιστορικό αυτό έργο δεν απουσιάζουν τα πρόσωπα του κοινωνικού περιθωρίου. Τζων Φάλσταφ, Μπαρντόλφης, Πιστόλης, Πόντης, Κυρά Προκομένη, ταβερνιάρισσα στο Ήσσηπ, Ντόλη Σχιζοσεντόνα. Εικάζουμε την σχέση τους με το κρασί, δεν προκύπτει από το κείμενο του έργου. Η φοίτησή τους στην ταβέρνα δεν είναι φιλολογική σύναξη όπως του δημιουργού τους, του Σαίξπηρ στη Mermaid Tavern.

ΟΘΕΛΟΣ του Σαίξπηρ.

Στο σπουδαίο αυτό έργο δεν έχουμε πρόσωπα με το πάθος του αλκοολισμού. Ο πανούργος Ιάγος χρησιμοποιεί το κρασί για να μεθύσει τον Κάσιο και τον Ροδρίγο. Μιονολογεί: "Εάν τον φορτώσω με μια κούπα μόνο, πρόσβαρη σ' ότι έχει απόψε κιάλας πει, θα γίνει τόσο γκρινιάρης και μυγιάγγιχτος σαν το σκυλάκι της ματμαζέλ." Για τον Κάσιο. Για τον Ροδρίγο: "Τώρα ο τρελόπαθος Ροδρίγος που ο έρωτάς του γύρισε τα μέσα του έξω, ήπια απόψε στην υγεία της Δυσδαιμόνας κανάτες ως τον πάτο και είναι στη φρουρά. Τρεις Κυπριώτες, νιους, αρχοντοξίπασμένους, που 'χουν πολύ ψηλά κρεμάσει την τιμή τους, αφρόκρεμα του πολεμόχαρου νησιού, τους έχω ανάψει απόψε με κανάτες ξέχειλες, κι' είναι και αυτοί φρουρά. Μέσα σ' αυτό το μεθυσμένο σκυλολόι εγώ θα σπρώξω τον Κάσιο να κάνει κάτι, να προσβάλλει το νησί."

Κατάφερε να μπλέξει σε καυγά Κάσιο και Ροδρίγο κατά τον οποίο δεν χρησιμοποίησαν μόνον κοφτερή γλώσσα, αλλά και κοφτερά σπαθιά. Ο Μοντάνος, που προσπάθησε να τους χωρίσει, τραυματίστηκε. Για το μεθύσι και την συμπλοκή του με τον Ροδρίγο ο Οθέλος αφαίρεσε από τον Κάσιο το αξίωμα του υποδιοικητού. Μετά τον υποβιβασμό του ο Κάσιος λέει στον Ιάγο: "Υπόληψη, υπόληψη, υπόληψη! Ω έχασα την υπόληψή μου! Έχασα το αθάνατο κομμάτι του εαυτού μου κι ό,τι μένει είναι κτηνώδες. Η υπόληψή μου, Ιάγο, η υπόληψή μου!"

Συζητώντας με τον Κάσιο ο Ιάγος μιλά για τις επιδόσεις στην κρασοκατάλυση των Άγγλων, των Δανών, των Γερμανών, των Ολλανδών, των Αλαμάνων.

ΑΜΛΕΤ του Σαίξπηρ.

Στην τραγωδία αυτή του μεγάλου Άγγλου δραματουργού δεν έχουμε σκηνές με κατανάλωση κρασιού ή άλλων αλκοολούχων ποτών. Συζητώντας με τον φίλο του Οράτιο ο Άμλετ μιλά για ένα έθιμο που έχει ξενύχτι, ξεφάντωμα και χωρίς όρια κατανάλωση κρασιού. Και ο βασιλιάς όχι μόνο δεν απέχει, αλλά πρωτοστατεί. Λέει: ". . . ρουφάει μεκροτσουκρίζοντας κρασί του Ρήνου. Αυτή η κραιπάλη απ' άκρη σ' άκρη η βαρυκέφαλη μας ρίχνει στην κακογλωσσιά και στην κατάκριση άλλων εθνών· μας λεν μεκρήδες και λεκιάζουν με παρατσούκλια γουρουνίσια τ' όνομά μας. Κι' αλήθεια αυτό μας παίρνει ψίχα και μεδούλι της δόξας από τα έρμα μας, όσο σπουδαία κι' είναι."

Υποθέτω, με μεγάλη δόση βεβαιότητας αυτά τα λέει για την σχέση των συμπατριωτών του με το κρασί και την μπύρα ο Σαίξπηρ.

Πάθος του πιωτού σημαδεύει τον Λέβμποργκ, κατά τα άλλα αξιόλογο άνθρωπο, συγγραφέα σημαντικού βιβλίου, που δεν γίνεται καθηγητής πανεπιστημίου και αυτοκτονεί, στο έργο ΕΝΤΑ ΓΚΑΜΠΛΕΡ του Ίψεν.

Στο πιωτό καταφεύγουν και πρόσωπα στο έργο του Τσέχωφ ΙΒΑΝΩΦ.

Στην κρασοκατάλυση επιδίδεται η προβληματική Γαρουφαλιά, εξώγαμος καρπός της συζυγικής απιστίας του δεύτερου γάμου της Φλαντρώς στο ομώνυμο δράμα του Γιαντελ Χόρν.

Οινόπνευμα ποτίζει το σώμα των ανθρώπων αντί πνεύμα να τρέφει το πνεύμα τους στο έργο του Μαξίμ Γκόρκι ΟΙ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΕΣ.

Αδυναμία στη βότκα έχει ο Ρισπολένσκι στο έργο του Αλεξάντερ Οστρόφσκι ΣΕ ΣΤΕΝΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΚΥΚΛΟ.

Αλκοολισμό έχουμε και στο έργο του Ευγένιου Ο' Νηλ ΤΑΞΕΙΔΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΜΕΡΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ. Αλκοολικός ο συνταξιούχος ηθοποιός Τζέιμς Τάϊρον ο πατέρας της οικογένειας που συχνάζει σε μπαρ γειτονικής πόλεως. Ζουν στην εξοχή. Τον ακολουθεί ο μεγαλύτερος γιος, ο Τζέιμς. Και ο νεότερος γιός ο Έντμοντ δεν υστερεί. Οι δύο γιοί πίνουν κρυφά από τον πατέρα τους ουίσκι και συμπληρώνουν το περιεχόμενο της μπουκάλας με . . . νεράκι!

"ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ;" του Έντουαρτ Άλμπι.

Ο Τζώρτζ και η γυναίκα του Μάρθα, ο Νικ και η γυναίκα του Χάνι, οι άντρες καθηγητές πανεπιστημίου μετά τη δεξίωση, στο σπίτι του Τζώρτζ, επιδίδονται σε αδιάκοπη κατανάλωση αλκοόλ. Λέτε για πρώτη φορά στη ζωή τους ή κάτι που σπάνια κάνουν;

Τραγωδία Ευριπίδη ΑΛΚΗΣΤΗ.

Η γυναίκα του βασιλέα των Φερών Αδμήτου έχει πεθάνει και ετοιμάζεται η εκφορά και ταφή της. Έρχεται ο Ηρακλής στο ανάκτορο, ο Άδμητος του αποκρύπτει το θλιβερό γεγονός και με μεγάλη πίεση τον κρατά για φιλοξενία. Ενώ ο Άδμητος και πολλοί από το προσωπικό απουσιάζουν στην ταφή, ο Ηρακλής φιλοξενείται πλουσιοπάροχα. Σας διαβάζω μερικά από όσα λέει ο Θεράπων (στ.747...): "Ως τώρα πολλούς κι' από κάθε λογής χώρα ξένους ξέρω να ήρθαν στου Αδμήτου το παλάτι και σ' όλους αυτούς έστρωσα να φαν, να πιούν' αλλ' ως τώρα χειρότερο άνθρωπο απ' αυτόν τον ξένο σ' αυτό το σπίτι δε δέχθηκα. Αυτός πρώτα-πρώτα ενώ βλέπει τον αφέντη μου να πενθεί, μπήκε μέσα και τόλμησε φιλοξενία να ζητά. Έπειτα δε δέχθηκε με σύνεση τη φιλοξενία που του έτυχε, όταν έμαθε τη συμφορά που μας βρήκε, αλλά αν κάτι δεν του φέρναμε, μας πρόσταζε να το φέρουμε. Πήρε στα χέ-

ρια του ποτήρι από κισσό και πίνει το μεθυστικό γνήσιο κρασί από μαύρα σταφύλια, ωσότου να τον θερμάνει ζώνοντάς τον η φλόγα του κρασιού· στεφανώνει το κεφάλι του με μυρσίνης κλαδιά σαν σκύλος άμουσα τραγουδώντας και άκουγες δύο τραγούδια.”

Σατυρικό δράμα ΚΥΚΛΩΨ του Ευρυτίδη

Ο Οδυσσέας δίνει στον Σιληνό κρασί και παίρνει κρέατα, τυριά και πηχτωμένο γάλα. Έχει φτάσει με τους συντρόφους του στο βράχο της Αίτνας όπου κατοικεί ο Κύκλωψ.

Ο Κύκλωψ έσπρωξε μέσα στη σπηλιά του τον Οδυσσέα και τους συντρόφους του, άρπαξε δύο και τους έβρασε και αφού τους καταβρόχθισε εξάπλωσε. Ας ακούσουμε τι λέει ο Οδυσσέας στον Χορό των Σατύρων (στ. 411. . .): “. . . μου πέρασε από το νου κάτι το θεϊκό: γέμισα μια κανάτα με μαρωνίτικο κρασί και να το πει του τ’δωσα λέγοντας αυτά: “Γιε του θεού της θάλασσας Κύκλωπα, κοίτα τι καλό κρασί από τα αμπέλια της θεϊκό παίρνει η Ελλάδα που στο Διόνυσο φέρνει χαρά.” Εκείνος χορτάτος από το ανόσιο δείπνο του το άρπαξε, το ήπια μονορούφι κι’ ύστερα σήκωσε τα χέρια κι’ έτσι μου το παίνεψε: “Ξένη πολυαγαπημένη, καλό ποτό μου δίνεις ύστερα από καλό φαγητό.” Μόλις εγώ κατάλαβα ότι είχε ευχαριστηθεί του έδωσα άλλη μία κανάτα, γιατί ήξερα πως θα τον λυγίσει το κρασί και θα τιμωρηθεί γοργά.”

Ο Κύκλωπας άρχισε να τραγουδά και ο Οδυσσέας γεμίζοντας τη μια κανάτα μετά την άλλη του έκαιγε τα σπλάχνα με το ποτό.

Πώς τον περιποιήθηκε ο πανούργος Οδυσσέας γνωρίζετε.

Ο ΓΑΜΟΣ της Βάσις Σολωμού-Ξανθάκη.

Μυθιστόρημα που παίχθηκε κατ’ επανάληψη από την Άννα Βαγενά.

Στο έργο αυτό έχουμε τις συνέπειες του αλκοολισμού του πατέρα της Λενάκης. Το δεύτερο παιδί του Νικόλα και της Λενάκης κωφάλαλο. Το τρίτο το ίδιο. Βλέπουν γιατρό. Αιτία ο αλκοολισμός του πατέρα της Λενάκης. Ακολουθώντας τις οδηγίες του γιατρού, η Λενάκη αγωνίζεται και κατορθώνει να περιορίσει την αναπηρία του παιδιού αυτού στο ψεύδισμα. Κωφάλαλο και το επόμενο παιδί. Στην απόγνωση της η Λενάκη το αφήνει και πεθαίνει από παιδική ασθένεια. Τολμούν να αποκτήσουν και άλλο παιδί. Έρχεται ένα υγιές κοριτσάκι που θα γίνει δασκάλα και θα ειδικευτεί στη διδασκαλία κωφάλαλων παιδιών.